

МИРОТВОРЧА РОЛЬ ЦЕРКВИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Бодак В.А.

ВСТУП

Проблема миротворчої ролі Церкви в її діях та синхронному розгляді викликає рефлексію над питаннями, які мають міждисциплінарний характер і розкривають релігійні аспекти російсько-української війни 2014–2022 років. Церква є суспільним інститутом і в своїх діях і діяльності, персоналіях, особистісних і колективних характеристиках кліру та мирян відображає суспільну свідомість, світоглядні настанови, цінності та пріоритети.

Концептуалізація проблеми ролі і функціонування Церкви в цивілізаційних викликах сьогодення в Україні і світі скеровує наші дослідницькі пошуки до філософсько-теоретичних засад гуманізму в обґрунтуванні та усуненні суперечностей у питаннях міжконфесійних стосунків, відносин між Церквою і Державою, кліром і мирянами, війною і миром тощо.

Сьогодні вкрай важливо виявити та обґрунтувати миротворчу роль Церкви в єдності традиції і в умовах російсько-української війни 2014–2022 років, визначити ключові поняття проблеми, з'ясувати функції релігії і Церкви в єдності традиції і сьогодення, проаналізувати реалізацію в молитовному Слові, дії та діяльності Церкви в різних конфесіях її миротворчу функцію в умовах російсько-української війни 2014–2022 років.

1. Церква як тип християнської конфесії та релігійна спільнота

Церква (у перекладі з грецької – «зібрання вірних») є спільнотою, котру утворюють віруючі, тобто миряни і священники, які належать до одного віросповідання в локальному вимірі, або ж всієї земної кулі. Звично поняттям «Церква» окреслюють спільноту віруючих християнської конфесії (Католицька Церква, Православна Церква тощо). Опираючись на біблійні тексти, Церкву називають Тілом Христовим. Так у Посланні до Ефесян (1: 22 – 23)

сказано: «І все впокорив Він під ноги Йому, і Його дав найвище за все – за Голову Церкви, а вона – Його тіло, повня Того, що все всім наповняє». Церква як Тіло Христа складається із віруючих в конкретизації і поділі на: Всесвітню Церкву та локальні. До Всесвітньої Церкви належать всі, хто має особливі відносини з Ісусом Христом, тобто віруючі. У Першому Посланні до Коринтян (12: 13) читаємо про цю духовну єдність: «Бо ми всі одним Духом охрещені в тіло одне, – чи то юдеї, чи геллени, чи раби, чи то вільні, – і всі ми напоєні Духом одним». Кожен віруючий як частина Тіла Христового, за вченням Церкви, отримує спасіння через віру в Ісуса Христа.

Поняття «Католицька Церква», «Православна Церква» та інші називають спільноти не у всесвітньому, а локальному значенні. У Посланні до Галатів (1:1 – 2) згадуються «Церкви галатські», які визначають співвідношення часткового до загального, приналежність членів Всесвітньої Церкви до локальних церков.

Таким чином Церква як численне, самоврядне об'єднання віруючих провадить спільну культову діяльність і має спільні релігійні уявлення та світоглядно-ціннісні настанови. Окрім цього такий тип релігійної спільноти об'єднаний централізованим ієрархічним управлінням, наявністю професійного священства (кліру), простих віруючих (мирян), членство яких є не облікованим, а формальним. Тобто членом Церкви вважаємо кожного, хто дотримується обрядів і правил церковного співжиття. Водночас, ознакою Римо-Католицької Церкви є наявність єпископату – громади, місії, монастир, які на певній значній території об'єднані в адміністративні округи.

В Україні Церква в організаційному відношенні репрезентує історично утверджене Православ'я та Українську греко-католицьку Церкву (УГКЦ), яка перебуває у сопричасті з Папою Римським та Католицькою Церквою, але зберігає візантійську літургійну традицію і є найбільшою католицькою Церквою в Україні.

Важливість Церкви та релігії в цілому важко переоцінити в житті суспільства. Адже об'єкт відображення релігії є не чимось зовнішнім щодо людини, а власне це процес самопізнання, самовизначення і самореалізації людини через віру в свою причетність до світу Божественного. Релігія посередництвом Церкви допомагає людині зробити практичні, чітко мотивовані кроки для зняття суперечностей між собою і світом, досягнути

стану гармонії і щастя, повноти буття, утвердити в душі і світі людяність.

Проблема буття людини та людяності сьогодні викликає рефлексії над питаннями цивілізаційного поступу у вимірі миру та війни, людяності як чинника виживання людини у світі, повному протиріч та конфліктів, збереження при цьому здатності бути людиною. У пошуках рішень та відповідей апелюємо до функції релігії і миротворчої ролі Церкви в умовах війни, що врівноважує стосунки людини та спільноти із світом у прагненні пізнати істину, досягнути рівня добра і краси, вибороти і зберегти свободу.

Церква як соціальний інститут виконує низку функцій, які групуємо у блоки: інтегруючі, регулятивні, психотерапевтичні та комунікативні. Завдяки інтегруючій функції Церкви, системи культивованих у ній цінностей, обрядів та звичаїв, правил соціо-нормативної поведінки, які спільно виконуються та яких дотримуються миряни та священослужителі, а також поважають представники інших конфесій, людина стає членом релігійної спільноти, а відтак культури.

Особливо важливою ця функція Церкви є в умовах російсько-української війни та тимчасового переміщення осіб в межах України та поза її межі, оскільки сприяє формуванню і збереженню ідентичності, чи полегшує для особи входження в чужу культуру. Регулятивна функція забезпечує стабільність та порядок як в межах системи церковних ідей та цінностей, так і в стосунках із оточуючим світом. Регулятивна функція тісно пов'язана із ціннісно-нормативною, оскільки спонукає до дотримання загальнолюдських, національних гуманних норм («прощати своїм ворогам», «не вбивати», «не обманювати», «не красти» та ін.). Регулятивна функція пов'язана із процесом інкультурації, морально-етичного виховання тощо. Психотерапевтична функція полягає в заспокійливій дії богослужінь, молитов, ритуалів, організації матеріальної і моральної підтримки, створенні відчуття впевненості, захисту від стресів тощо. Регулятивна функція вирішує і соціально-політичні проблеми: боротьба за мир і безпеку, утримання дитячих будинків, лікарень, геріатричних пансіонатів тощо. В час російсько-української війни 2014–2022 років в цій діяльності реалізує себе важлива миротворча і благодійна функція Церкви. Комунікативна функція забезпечує спілкування мирян, священослужителів у межах Церкви та поза нею. Універсальною

є управлінська функція Церкви в організації релігійного життя в парафіях, підготовці кадрів священників, участі в різного рівня місіях тощо. Функції Церкви на рівні дій і діяльності взаємопов'язані із функціями релігії, значною мірою втілюються в екуменічному русі.

Цивілізаційні виклики сьогодення породжують та поглиблюють протистояння добра і зла, правди і кривди, чесноти і гріха, влади і сили, що в 2014 році набуло агресивних форм захоплення територій, окупації, повномасштабної війни росії проти України, яка триває і до сьогодні. Під загрозою знищення постало життя людей і Держави, безпека і правопорядок не лише в Україні, але й у світі. Як форма суспільного буття Церква не стоїть осторонь доленосних подій народу і Держави, а в Слові, діях і діяльності шукає шляхи відновлення миру і справедливості, захисту скривджених, напоумлення та покарання агресора, виявляє співчуття і співпереживання до світу, буття живих істот у ньому. Поєднуючи світське (мирське) і сакральне, людське, земне та Боже, Церква виконує одну з найважливіших своїх ролей – миротворчу, яка тісно пов'язана з питанням про інкультурацію – прилучення індивіда до культури, засвоєння ним існуючих звичок, норм та патернів поведінки, які властиві даній культурі. Це входження в наявне тіло культури нових ціннісно значимих смислів (образів, персонажів, символічних і енергійних комплексів). Для дослідника важливо здійснити виявлення історико-культурних причин, що викликають процеси модернізації та прийняття Церквою тих чи інших соціально важливих рішень.

Християнство впливає на процеси в різних сферах культури, і в процесі інкультурації світська культура впливає на ключові моменти самого християнства – його культово-догматичну, аксіологічну, праксеологічну сферу, процеси сакралізації й десакралізації смислів та окремих канонічних положень.

Постановка і вирішення питань інкультурації важливі насамперед як взаємодія, взаємовплив релігії й того, що відбувається в інших сферах культури, наслідком чого завжди є певні зрушення в свідомості окремих людей і цілих народів. Сьогодні ця тема особливо актуальна для нашої країни, оскільки поєднує традицію із сьогоденням. Триває жорстока війна, і в пошуках миру стрімко зростає довіра до релігії, яка утверджена в релігійних ідеалах і цінностях духовної культури нації та

повсякденні. Ці процеси допомагають українцям протистояти агресії росії, захищати націю, свою землю та Державу, а тому дослідницький інтерес викликають, в першу чергу, механізми того, що відбувається.

2. Соціальна доктрина Католицизму: прагнення справедливості і миру

Процеси, що відбуваються в Церкві, відображають, з одного боку – конфлікт між релігією і світською культурою, а з другого – спробу знайти компроміс, оптимальне рішення в питаннях про місце й роль релігії у війні, в сучасному мілітаризовано налаштованому світі.

Однією із таких спроб є соціальна доктрина Католицизму. У 1962–1965 роках з ініціативи папи Івана XXIII відбувся II Ватиканський собор Католицької Церкви, де було проголошено ідею «агіопаменто» («осучаснення», «відновлення» Церкви), модернізації богослужіння, посилення тенденцій екуменізму в сучасному ліберальному католицькому богослов'ї. Слід пам'ятати, що II Ватиканський собор надав легітимності процесу формування соціальної доктрини Католицизму як такого складного феномену, що має безпосереднє відношення до вчення Церкви про інкультурацію. Проблема інкультурації безпосередньо пов'язана з питаннями діалогу Церков, Церкви та Держави, війська, що цілісно здійснюють взаємовплив у системі: релігія – культура. Вона також стосується питань дуалізму тимчасового і вічного, абсолютного і відносного, істини й хиб, трансцендентного та іманентного як в культурі, так і в релігії. Варіанти рішення цих питань в Католицизмі суттєво відрізняються від позицій Православ'я, яке не вважає доцільним вступати в компроміс з війською та російським агресором.

Соціальна доктрина сучасного Католицизму – це комплекс положень та принципів, у світлі яких Церква здійснює пошук вирішення проблем, що відносяться до суспільного життя, зокрема, його політичних, економічних, культурних, моральних аспектів. Як відзначає Ю.Майка, соціальна доктрина Католицької Церкви висуває потрійний ряд положень, що складають загальну систему:

1 – положення, які стосуються суті зв'язків, що виникають між прагненням людини до Бога та її світською (політичною, економічною та суспільною) діяльністю;

2 – положення, змістом яких є критичний аналіз існуючої соціальної дійсності;

3 – рекомендації Церкви щодо узгодження соціально-економічної та політичної критики з нормами релігійної моралі¹.

У центрі уваги учасників Собору у Ватикані з першого і до останнього дня його роботи були проблеми відновлення життя Церкви з урахуванням як її історичного досвіду і традицій, так і умов життя на межі тисячоліть.

Після Собору католицькі теологи починають сприймати картину світу не лише у вигляді матерії, яка оживлюється духом Божим, а й у вигляді матерії активної і динамічної, яка діє і розвивається, визначаючи її по можливості в наукових поняттях.

Досліджуючи миротворчу роль Церкви в умовах війни, важливо пам'ятати раніше сказане нами, що ознакою католицького аджорнаменто є екуменічна політика Ватикану, її основи були також закладені на II Ватиканському Соборі. Діяльність Римського Понтифіка Івана Павла II, безсумнівно, увійде в історію Католицької Церкви своєю екуменічною спрямованістю (Окружне послання про екуменічний обов'язок. *Ut unum sint*. 24). Католицькі принципи екуменізму, сформульовані в документах II Ватиканського Всесвітнього Собору (Ухвала про екуменізм «*Unitalis Redintegratio*» («Відновлення єдності»)), були розкриті ним у численних посланнях, виступах перед християнами всього світу, віроповчальних документах РКЦ. Окружне послання про екуменічний обов'язок «*Ut unum sint*» підвело підсумки екуменічної діяльності РКЦ напередодні третього тисячоріччя і визначило мету – рухатися вперед шляхом екуменічного діалогу.

Християнський гуманізм і теологія людини з'являються в теорії і практиці аджорнаменто у тісному зв'язку з проблемою культури, яка розглядається як вираження духовного життя людини та її буття. Кожен народ, вважає Папа, має право на цивілізацію і культуру незалежно від раси, статі, національності, релігії і соціального стану². І таке твердження не повинно допускати насилля, агресію, окупацію території одного народу – іншим.

¹ Майка Ю. Социальное учение Католической Церкви: опыт исторического анализа. Рим–Люблин : Издательство Святого Креста, 1994. 480 с. С. 22–23.

² Бодак В. Релігія і культура: взаємодія та взаємовплив. Київ–Дрогобич : Коло, 2005. 305 с. С. 163.

Але з основних документів католицької Церкви випливає, що культура сучасного людства знаходиться в стані кризи. Криза культури пов'язується з кризою в релігії, і це, звичайно, викликає тривогу в християнському світі. Поняття «криза» все частіше використовується стосовно віри у Всевишнього, становища в Церквах, а в широкому змісті – релігії в сучасному світі. Такі настрої породжені триваючим занепадом віри, витісненням християнських моральних норм, настанням бездуховності в культурно-цивілізаційній сфері.

Модернізований католицизм визнає небезпеку процесів секуляризації всіх сфер суспільного життя, яка охопила світ на межі століть і продовжується в сьогоденні. Вихід з цього положення католики вбачають у зверненні до біблійних основ людського життя. З одного боку – це означає зміцнення віри серед жителів тих регіонів, куди християнство прийшло багато століть тому. Найважливіша роль для Католицизму у вирішенні цих найголовніших завдань приділяється проповідуванню соціального вчення Церкви, оскільки не існує істинного вирішення «соціального питання» поза Євангелієм.

Мета будь-яких церковних змін – це врятована Христом людська особистість. Створена Богом конкретна людська природа буттєво співвідноситься з Христом і включається в лад спасіння, який охоплює природне і надприродне. Модернізація сучасного Католицизму торкнулася традиційного християнського розуміння Церкви як Боголюдського організму, замість якого виникає розвинуте офіційною «теологією культури» розуміння всіх культур людства як відносно рівнозначних у духовному відношенні.

Зближення усіх релігій відбувається під егідою Святого Престолу, що виражається в надзвичайно високій дипломатичній активності Ватикану, зокрема в країнах міліарних дій, в чому виявляє себе важливість ідеї миротворення Церкви.

3. Миротворча позиція Ватикану, УГКЦ, ПЦУ,

РПЦ щодо подій російсько-української війни 2014–2022 років

У новому Завіті основною заповіддю названо любов до Бога, потім – любов до ближнього і навіть до своїх ворогів. Саме завдяки проповіді та культивуванню такої безкорисливої та безумовної любові, що гармонізувала людину й світ, будь-яка людина може піднятися у своєму розвитку до неймовірних висот. Однак криза

технократичного суспільства, мілітарно налаштованого світу – це, насамперед, криза сакральних смислів буття, яка призводить до наслідків в аксіологічній та моральній сферах. Але Церква в контексті цивілізаційних викликів сьогодення, а також в розмаїтті і єдності християнських конфесій має величезний потенціал впливу, а то й вирішення важливих проблем. Миротворча роль як одна із ролей Церкви має свою тривалу історію.

Проблема миротворчої ролі Церкви в контексті російсько-української війни 2014–2022 років пов'язана з позицією Ватикану, УГКЦ, ПЦУ, РПЦ, що відображена в документах, особистісній позиції ключових персоналій з числа кліру Церков, висловлюваннях, діях і діяльності тощо.

У єдності традиції і сьогодення сучасна Католицька Церква трактує мир як протилежне війні, безконфліктне співіснування між народами і державами. Таке визначення відображено у філософсько-богословських та політично-правових напрацюваннях з цього питання. Однак очевидними є суперечності між християнським ідеалом миру та потребою держави і суспільства у військовій службі громадян, обороні та захисті території. Так історично сформувалася концепція справедливої війни і виправдання у разі, якщо її виникнення і проведення пов'язано із справедливими причинами (оборона держави від зовнішнього ворога, покарання зла тощо). Зазвичай така війна повинна бути оголошена законною владою. Концепція справедливої війни обмежує право на війну, а, відтак, служить ідеї миру і є домінуючою у Католицькій Церкві.

Ідея мирного співіснування між народами та державами, як зазначає М.Отрош, інтенсивно утверджується з Нового часу. Потужним є католицький рух, який виступає за мир. Так, у березні 1945 року у Франції було засновано Міжнародний рух «*Pax Christi*» (лат. «Мир Христа»), який співпрацює з Папською радою «*Iustitia et pax*» («Справедливість і мир»), Комісією з прав людини, ЮНЕСКО, Радою Європи та іншими міжнародними організаціями і нині діє у понад 60 країнах світу, має штаб-квартиру в Брюсселі³.

Упродовж своєї історії Католицька Церква дала світові багато прикладів служіння миру. При цьому інститут Папи Римського зазнав змін від ролі арбітра до ролі посередника у європейській

³ Отрош М.І. Місце і роль Католицької Церкви у міжнародному правопорядку: монографія. Київ–Одеса: Фенікс, 2017. 596 с. С. 372–373.

політичній спільноті. Духовна влада Папи Римського утверджена в ролі посередника для встановлення миру, врегулювання різноманітних міжнародних спорів між державами. Так під час двох світових війн Святий Престол в особі Папи Пія X (1903–1914), Бенедикта XV (1914–1922) і Пія XII (1939–1958) шляхом звернень і дипломатичних зусиль сприяли перемовинам про укладання миру, взаємне обмеження озброєнь, повернення окупованих територій, військовополонених, а також надання допомоги жертвам війни. Водночас стратегія миру, яка покладена в основу Католицької концепції досягнення миру на Землі, складається з таких елементів:

- відмова від війни як засобу вирішення суперечок між державами;
- дійсне роззброєння;
- створення світового порядку на основі міжнародного права, яке б забезпечувало дієвий захист не лише прав людини, але й народів;
- чітке дотримання норм міжнародного права⁴.

Католицька концепція досягнення миру конкретизована сучасною миротворчою діяльністю, суть якої розкривається в трьох її складових: 1) проголошення послання миру; 2) молитва за мир; 3) навчання миру⁵.

Українська Греко-Католицька Церква спирається в своїх соціальних розробках на досвід та основні документи РКЦ. Але успішному розгортанню її суспільних програм заважає декілька проблем, які до певної міри утруднюють виконання УГКЦ своєї суспільно-творчої місії. Перший аспект пов'язаний з необхідністю з'ясувати місце УГКЦ між православною та католицькою церквою латинського обряду. Греко-католики на грані двох культур знаходяться в особливій ситуації, а тому мають особливе завдання у синтезі соціальних підходів Сходу і Заходу, інкультурації та узгодженні з життєвими силами власної культури елементів іншої культури у виконанні миротворчої функції Церкви.

Предстоятель ПЦУ Митрополит Епіфаній у перший же день російсько-української війни внаслідок підступного нападу Росії на Україну (24 лютого 2022 року) оприлюднив Звернення, у якому

⁴ Отрош М.І. Місце і роль Католицької Церкви у міжнародному правопорядку : монографія. Київ–Одеса : Фенікс, 2017. 596 с. С. 395.

⁵ John Paul II. Address to the United Nations General Assembly / New York, 2 October, 1979.

окреслив позицію Церкви та мирян: « Наше спільне завдання – дати відсіч ворогу, захистити рідну землю, наше майбутнє і майбутнє нових поколінь від тиранії, яку агресор прагне принести на своїх штиках. На нашому боці – правда. Тому ворог, з допомогою Божою та за підтримки усього цивілізованого світу, буде переможений»⁶. Єдність Церкви із українським народом в тяжкі хвилини його історичного буття, трактування війни як справедливого збройного протистояння ворогові Митрополит виголосив у зверненні до Святого Письма: «Українці – миролюбний, але сильний духом і вірою народ. Ми віримо: насилля і зброя, які незаконно спрямовуються нині проти нас, обернуться гнівом Божим і мечем проти агресора. Бо всі злочинні наміри відомі Богові, як сказано: «Задумуйте задуми, але вони руйнуються; говоріть слово, але воно не збудеться: бо з нами Бог!» (Іс.8:10). Нехай справдяться на підпалювачах війни та нападниках слова Спасителя: «Всі, хто візьме меч, від меча і загинуть» (Мф. 26:52)»⁷.

Митрополит Епіфаній визначив миротворчу місію ПЦУ в умовах російсько-української війни в утвердженні ідеї захисту та оборони – українського народу, території та культури, складовою якої є Церква в покладених на неї функціях. А також обґрунтував ідею оборонної, тобто справедливої війни, яка достойна підтримки Церкви, молитовного Слова і благочестивої дії.

Окремим є питання призначення, ролі і можливості чи й доречності функціонування в Україні російської церкви в конкретних історичних умовах російсько-української війни. Адже, як зазначає Предстоятель ПЦУ Епіфаній, «московський патріархат в Україні де-факто вважає, що вони незалежні, але де-юре зрозуміло, що вони є складовою частиною РПЦ»⁸. А це виявляє низку проблем, які обумовлені світоглядно-ідеологічними розбіжностями у порівнянні з іншими в розумінні та реалізації РПЦ ролі Церкви як суспільного інституту.

Необхідно пам'ятати, що після приєднання Київської митрополії до Московського патріархату 1686 р. Православна церква, з одного

⁶ Звернення Митрополита Епіфанія з приводу нападу на Україну від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/zvernennya-mytropolita-epifaniya-z-pryvodu-napadu-na-ukrayinu/>

⁷ Там само.

⁸ «Ми готові розпочати діалог щодо єднання усіх у ПЦУ. З нашого боку немає вимог про покаяння». Велике інтерв'ю з Митрополитом Епіфанієм від 12 квітня 2022 року. URL: https://lb.ua/society/2022/04/12/513128_mitropolit_epifaniy_mi_gotovi

боку, поставала засобом денационалізації українців, а з іншого, своєю боротьбою проти греко-католиків, протестантських течій і залишків язичництва призвела до дезінтеграції української народності. Акцентуючи на православності як ідентифікованому імені українців, Російська православна церква цим самим знімала питання національної належності як неістотне, спричинювала підміну почуття національної самосвідомості почуттям якоїсь абстрактної конфесійності. Така позиція відображена і сьогодні в ставленні до подій російсько-української війни 2014–2022 років. Зокрема лунають заклики УПЦ МП до української влади про припинення війни і пришвидшення мирних переговорів, примирення ворогуючих. І хоча вже в перший день повномасштабного російського вторгнення предстоятель УПЦ МП Онуфрій (Березовський) засудив дії Путіна і закликав до деескалації конфлікту, а також висловив незгоду з позицією патріарха РПЦ Кирила щодо війни в Україні, немає жодної адекватної реакції на україноненависницькі, мілітаристські неодноразово висловлені погляди і твердження Кирила. Тобто спостерігаємо певні відцентрові процеси в УПЦ МП, однак для більшості населення України і світу вона є потенційним колаборантом.

Певні розбіжності в розумінні миротворчої ролі Церкви щодо агресії росії, перебігу військових дій в Україні відобразила подія 15 квітня 2022 року під час проведення щорічної молитви Хресної дороги у Ватикані. Українське суспільство схвилювало те, що під благословенням Папи Франциска під час ходи українка і росіянка разом несли Хрест як символ прощення і примирення воюючих народів. Символіка самого дійства з підтекстом участі представниць народу-агресора і об'єкту агресії в цьому рішенні Святого престолу викликало в українців неприйняття, адже Ватикан як Апостольська столиця не висловив чіткої позиції, відкрито не назвав РФ агресором, водночас, Папа Франциск прокоментував співчутливе прийняття у світі українських біженців у порівнянні з іншими як вибіркове, расистське ставлення.

Реакція Української греко-католицької Церкви, яка підпорядковується Ватикану, в численних інтерв'ю і коментарях кліру та мирян відображає розуміння суті цієї війни та миротворчої місії Церкви у ній. Так, зокрема, глава УГКЦ Блаженніший Святослав Шевчук прокоментував задум цьогорічної Хресної дороги в Колізеї

як «невчасну ідею»⁹. Предстоятель УГКЦ звернувся до Ватикану від імені багатьох єпископів, священників монахів і монахинь та мирян з переконанням, що примирення між Україною та росією буде можливим лише після перемоги і винні в злочинах проти людяності будуть справедливо покарані. Глава УГКЦ попросив переглянути проект цьогорічної Хресної дороги у Римі у Страсну п'ятницю за григоріанським календарем (15 квітня 2022 року), при цьому відзначив: «Вважаю таку ідею невчасною, двозначною і такою, що не враховує контекст військової агресії росії (збережено орфографію джерела, яка передає виправдано зневажливе ставлення до країни-агресорки – прим. В.Б.) проти України. Для греко-католиків України тексти і жести XIII стації цієї Хресної дороги є незрозумілими і навіть образливими, особливо в очікуванні другого, ще більш кривавого наступу російських військ на наші міста і села. Знаю, що і наші брати римо-католики поділяють ці думки і переживання»¹⁰.

Висловлена позиція України щодо цієї ситуації була почута. І хоча Ватикан не відмовився від ідеї про спільну ходу українки і росіянки, однак молитовні роздуми при Хресті під час XIII стації про «братні» народи та їх «примирення» у розпалі військової агресії росії щодо України, фактів геноциду щодо українського народу було замінено молитвою в тиші.

Опісля цих подій в одному із інтерв'ю «Ми не можемо робити жести примирення»¹¹ Блаженніший Святослав загострив «питання самої ідеї примирення», запитуючи: Чи ця ідея взагалі має місце? Як можна сьогодні про примирення говорити? А як не сьогодні, то коли?

У пошуках відповідей на ці запитання Предстоятель УГКЦ зазначив, що «сама ідея примирення як така належить до осердя християнської віри. Хрест – символ примирення між Богом і людиною. І звідти приходить примирення між людьми. Апостол

⁹ «Думаю, що це невчасна ідея», – Блаженніший Святослав прокоментував задум цьогорічної Хресної дороги в Колізеї. Департамент інформації УГКЦ. 12 квітня 2022 р. URL: http://news.ugcc.ua/news/dumayu_shcho_tse_nevchasna

¹⁰ Там само.

¹¹ «Ми не можемо робити жести примирення». Глава УГКЦ – про поведінку Ватикану, священника-героя зі Славутича та три зони роботи Церкви на війні. Новини України від 21 квітня 2022 року. URL: <https://breezee.com.ua/my-ne-mozhemo-robyty-zhesty-prymyrennia-hlava-uhkts-pro-povedinku-vatykanu-sviashchennyka-heroia-zi-slavutycha-ta-try-zony-roboty-tserkvy-na-viini-1650478815>

Павло казав, що він вважає головною місією свого апостольського проповідництва проповідувати примирення між Богом і людиною. Тому ідею примирення як таку ми, християни, не можемо відкидати»¹².

При цьому глава УГКЦ визначив умови, у яких перспектива примирення може стати реальністю. Це, по-перше, ворогові «потрібно перестати нас вбивати»; по-друге, дотримання вимог справедливості по відношенню до жертви агресії – це «засудження злочинця». Розкриваючи миротворчу роль Церкви у цій війні, глава УГКЦ акцентував на діяльності церковної спільноти, яка підпорядкована імперативу – рятувати людей та утверджувати ідею цінності людського життя. У діях і діяльності Церкви це отримало втілення в допомозі виїхати мирним жителям з небезпечних для життя місць, облаштуванні бомбосховищ, забезпеченні їжею, предметами необхідності, транспортом, порадами, контактами, у співпраці з волонтерами і представниками інших церков налагодженні логістики постачання гуманітарних вантажів в зону бойових дій, забезпеченні біженців на заході України житлом тощо. Підсумовуючи сказане Блаженніший Святослав зазначив: «Ми змушені були перейти на справді воєнні рейки нашої діяльності»¹³.

Предстоятель з позицій віри та християнської аскетичної розмежує в праведному, природному почутті гніву і ненависті до ворога-загарбника чисто людський гнів і праведний. Причому почуття праведного гніву, який тотожний мужності, кожен з нас може і повинен виховати в собі: «це природне почуття гніву при допомозі Божої сили і молитви ми повинні перемінити в мужність. Мужність – це окрема чеснота, яка бере як природний матеріал нашу гнівливу реакцію і перетворює її. Мужність полягає не в тому, що ти будеш одразу когось ненавидіти і бити. Мужній – це той, хто вміє перемагати, хто вміє витримати. І я так молюся, в моєму особистому випадку, щоб в цій нашій вірі, бачачи ці злочини, ми з такого чисто людського гніву доросли до праведного гніву. Гніву, який нам буде постійно турбувати сумління, що ми не маємо права забути, не маємо права мовчати, не маємо права сидіти, склавши

¹² «Ми не можемо робити жести примирення». Глава УГКЦ – про поведінку Ватикану, священика-героя зі Славутича та три зони роботи Церкви на війні. Новини України від 21 квітня 2022 року. URL: <https://breeze.com.ua/my-nemozhemo-robyty-zhesty-prymyrennia-hlava-uhkts-pro-povedinku-vatykanu-sviashchenyka-heroia-zi-slavutycha-ta-try-zony-roboty-tserkvy-na-viini-1650478815>

¹³ Там само.

руки, жодної хвилини. Ми повинні бути мужніми, витривалими і рухатися до перемоги. І я хочу то всім нам побажати»¹⁴.

ВИСНОВКИ

Сьогодні відповідно до традицій історичного минулого Церква України за підтримки світових релігійних спільнот в молитовному Слові, діях і діяльності виконує функції, притаманні релігії і Церкві. Однією із таких функцій є універсальна миротворча, реалізація якої виявляє себе в інтегруючій, регулятивній, психотерапевтичній, комунікативній діяльності Церкви в Україні, її мирян, кліру та громадськості. Усі головні релігійні конфесії в Україні засудили акт військової агресії РФ щодо Української Держави, яка триває упродовж 2014–2022 років, та закликали народ та світову спільноту підтримувати українську Державу і військо в спротиві агресору. Дослідження проблеми в синхронному аспекті релігієзнавцями, істориками, соціологами, науковцями інших галузей гуманітарного знання утруднене спорадичністю фіксації, здебільшого в ЗМІ, відсутністю ґрунтовних аналітичних досліджень, великою кількістю інтерв'ю, звернень глав Церков тощо.

Оскільки Україна веде оборонну війну проти росії, ця війна визнана Церквою як справедлива і гідна благословення на захист Держави, народу, території.

Святий Престол є вірним традиції ватиканської дипломатії і виявляє обережність. Вирішуючи проблеми душпастирські, екуменічні, доктринальні та політичні, зокрема в питаннях справедливої війни, стосунків Церкви та України, Європи і росії, Папа намагається бути над оцінкою воюючих сторін, залишаючи можливою перспективу в конструктивному діалозі миротворчого посередництва.

Перспективою подальших досліджень є аналіз інституту військового капеланства в миротворчій діяльності Церкви в Україні.

АНОТАЦІЯ

У дослідженні проаналізовано миротворчу функцію Церкви в умовах російсько-української війни 2014–2022 років. Її реалізація

¹⁴ «Ми не можемо робити жести примирення». Глава УГКЦ – про поведінку Ватикану, священника-героя зі Славутича та три зони роботи Церкви на війні. Новини України від 21 квітня 2022 року. URL: <https://breezee.com.ua/my-ne-mozhemo-robyty-zhesty-prymyrennia-hlava-uhkts-pro-povedinku-vatykanu-sviashchenyaka-heroia-zi-slavutycha-ta-try-zony-roboty-tserkvy-na-viini-1650478815>

виявляє себе в інтегруючій, регулятивній, психотерапевтичній, комунікативній діяльності Церкви в Україні та світі. З'ясовано суть соціальної доктрини сучасного Католицизму, що містить величезний потенціал впливу на вирішення питань суспільного життя у просторі християнських конфесій, зокрема війни і миру. Встановлено, що проблема миротворчої ролі Церкви пов'язана з позицією Ватикану, УГКЦ, ПЦУ, РПЦ і відображена в документах, особистісному ставленні ключових персоналій з числа кліру Церков, висловлюваннях, діях і діяльності. Усі релігійні конфесії в Україні засудили акт військової агресії РФ щодо української Держави та закликали до її підтримки і війська у спротиві агресору, ця війна визнана Церквою як справедлива і гідна благословення на захист Держави, народу, території. Однак певні розбіжності в розумінні перебігу військових подій в Україні відобразив задум проведення щорічної молитви Хресної дороги у Ватикані 15 квітня 2022 року. З властивою для традиції ватиканської дипломатії обережністю Святий Престол прагнув утвердити ідею примирення, яка була сприйнята громадськістю як невчасна. Адже примирення між Україною та росією буде можливим лише після перемоги, коли винні у злочинах проти людяності будуть справедливо покарані. У досягненні цієї мети значним є внесок миротворчої діяльності Церкви.

Література

1. Бодак В. Релігія і культура: взаємодія та взаємовплив. Київ–Дрогобич : Коло, 2005. 305 с.
2. «Думаю, що це невчасна ідея», – Блаженніший Святослав прокоментував задум цьогорічної Хресної дороги в Колізеї. Департамент інформації УГКЦ. 12 квітня 2022 р. URL: http://news.ugcc.ua/news/dumayu_shcho_tse_nevchasna
3. Звернення Митрополита Епіфанія з приводу нападу на Україну від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novynu/zvernennya-mytropolitya-epifaniya-z-privodu-napadu-na-ukrayinu/>
4. Майка Ю. Социальное учение Католической Церкви: опыт исторического анализа. Рим–Люблин : Издательство Святого Креста, 1994. 480 с., С. 22–23.
5. «Ми готові розпочати діалог щодо єднання усіх у ПЦУ. З нашого боку немає вимог про покаяння». Велике інтерв'ю

з Митрополитом Епіфанієм від 12 квітня 2022 року. URL: https://lb.ua/society/2022/04/12/513128_mitropolit_epifaniy_mi_gotovi

6. «Ми не можемо робити жести примирення». Глава УГКЦ – про поведінку Ватикану, священника-героя зі Славутича та три зони роботи Церкви на війні. Новини України від 21 квітня 2022 року. URL: <https://breezee.com.ua/my-ne-mozhemo-robyty-zhesty-prymyrennia-hlava-uhkts-pro-povedinku-vatykanu-sviashchenyka-heroia-zi-slavutycha-ta-try-zony-roboty-tserkvy-na-viini-1650478815>

7. Отрош М.І. Місце і роль Католицької Церкви у міжнародному правопорядку : монографія. Київ–Одеса : Фенікс, 2017. 596 с. С. 372–373.

8. John Paul II. Address to the United Nations General Assembly / New York, 2 October, 1979.

Information about the author:

Bodak Valentyna Anatoliivna,

Doctor of Philosophy, Professor,

Professor at the Department of Philosophy named after Professor

V.H. Skotny

Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University

24, Ivan Franko str., Drohobych, 82100, Ukraine